

๑. สัญลักษณ์วิทยาศาสตร์แห่งภาษาสัญลักษณ์

Semiology as a Science of Sign Language

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network. 2015

ความสำคัญของบทความ

กระบวนการที่เกิดขึ้นใน “ระบบสื่อสารความหมาย” ระหว่าง (๑) การตีความหมาย กับ (๒) สิ่งที่มีมนุษย์เรียนรู้ ซึ่งหมายถึงสภาวะปรุงแต่งที่เกิดทั้งภายในกับภายนอก ที่เรียกว่า “**ธรรม-สภาวะธรรม-ปรากฏการณ์-ปรมวลสังขะ**” ย่อมเกิดขึ้นได้ยากกับปุถุชนทั่วไป ที่ไม่ใช่ “**อริยะ-อริยบุคคล-อริยสาวก-อริยสาวิกา**” หรือ “**สัตบุรุษ**” ผู้ที่มีวิธีประพฤติปฏิบัติปฏิบัติพาอันประเสริฐด้วย “**มัลลังคะ**” ทั้ง ๘ ประการ ที่เรียกว่า “**อริยอัญ्ञจกัณมรรค-มรรคมืองค์ ๘-มัชฌิมาปฏิปทา**” เพราะฉะนั้น “**การตีความหมาย**” (Interpretation) จึงหมายถึง (๑) “**สัมมาทิฏฐิ**” (Right Understanding) ซึ่งหมายถึง วิสัยทัศน์ (Vision) หรือ โลกทัศน์ (Worldview) ที่มีความเชื่อ ทศนคติต่อสภาพแวดล้อมหรือธรรมชาติ กับ (๒) “**สัมมาสังกัปปะ**” (Right Thought) ซึ่งหมายถึง กระบวนทัศน์ (Paradigm) ขั้นตอนระบบการพัฒนาความคิด ที่มีข้อสรุปเป็น “**หน่วยความคิด-สังกัปปะ-ความคิดรวบยอด**” (Concept) ด้วยเหตุนี้ ทั้ง “**สัมมาทิฏฐิ**” กับ “**สัมมาสังกัปปะ**” เป็นเรื่องการพัฒนาวิวัฒน์ปัญญาความรู้ นั่นคือ “**ญาณ-ปัญญาญาณ**” (Insight) คือ ปริชาสามารถหยั่งรู้ด้วยปัญญา (Wisdom) หรือความรู้ (Knowledge) ที่รู้เห็นความจริงตามสภาพเป็นจริงในสรรพสิ่งทั้งหลาย ที่เรียกว่า “**ยถาภูตธรรม-ตถตา**” (Reality) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “**ธรรม-สภาวะธรรม-ปรากฏการณ์**” ที่แสดงถึง (๑) สภาพปรุงแต่งที่เกิดจากเจตนาประกอบด้วยความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยทั้งหลาย ที่เรียกว่า “**สังขาร-สังขตะ-สังขตธรรม**” นั่นคือ “**มีความไม่เที่ยงปรากฏ-มีความทุกข์ปรากฏ-มีความไม่ใช่ตัวตนปรากฏ**” (อนิจจัง-ทุกขัง-อนัตตา) กับ (๒) สภาพที่ปราศจากเจตนาปรุงแต่งที่ประกอบด้วยความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยทั้งหลาย ที่เรียกว่า “**วิสังขาร-อสังขตะ-อสังขตธรรม**” นั่นคือ “**ปราศจากความเที่ยง-ปราศจากความทุกข์-ปราศจากตัวตน**” ในปัญญาหยั่งรู้ “**ปัญญาเห็นธรรม**” ที่มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย ย่อมทำให้ความจริงหรือสังขธรรมอันประเสริฐ “**อริยสังขธรรม**” ที่เรียกว่า “**อริยสังข์ ๔**” ธรรมเครื่องเกี่ยวหนุนให้บุคคลผู้ปฏิบัติบรรลุถึงความตรัสรู้กลายเป็นอริยะ กระบวนการพิจารณาธรรม ที่เรียกว่า “**โยนิโสมนสิการ**” จึงประกอบด้วยปัญญา ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) **จินตามยปัญญา** (๒) **สุตมยปัญญา** (๓) **ภาวนามยปัญญา** ตามลำดับ ฉะนั้น ความรู้ใน “**สัญลักษณ์วิทยา**” จึงเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาปัญญาที่จะถอดรหัสความหมายได้อย่างถูกต้อง อันประกอบด้วย “**สัมมาทิฏฐิ-สัมมาสังกัปปะ**” คุณสมบัติดังกล่าวนี้ เป็นจุดเริ่มต้นที่ถูกต้องในการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง.

บทความที่ ๑ ประจำปี ๒๕๕๘ – สัญลักษณ์วิทยาศาสตร์แห่งภาษาสัญลักษณ์

ตามแนวคิดของ Pierre Guiraud นั้น สัญลักษณ์วิทยา (Semiology) เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ (Sign) ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ ซึ่งหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่าง เช่น ภาษา รหัส สัญลักษณ์ เครื่องหมาย เป็นต้น ตามคำนิยามความหมายของสัญลักษณ์วิทยานั้น ภาษาจึงจัดเป็นส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์วิทยา แต่อย่างไรก็ตาม Pierre Guiraud ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์วิทยา เฉพาะระบบสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่ภาษา คือ อยู่นอกขอบเขตของเรื่องภาษา สำหรับขอบเขตของสัญลักษณ์วิทยานั้น ก็ยังมีผู้ให้ความสนใจแตกต่างกันไป เช่น Ferdinand de Saussure สนใจศึกษาวงจรชีวิตของสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในสังคม ซึ่งสัญลักษณ์นั้น จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ C.S. Peirce สนใจศึกษาทฤษฎีต่างๆ ไปเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่ใช้ในการแสดงเหตุผลทางความคิด จากความสนใจในการศึกษาสัญลักษณ์วิทยาในแง่มุมที่แตกต่างกันไปของผู้รู้เหล่านี้ จึงแสดงให้เห็นว่าขอบเขตการศึกษาระบบสัญลักษณ์ยังไม่เส้นแบ่งหรือขีดขั้นที่แน่นอนลงไป โดยทั่วไป ผู้รู้ส่วนใหญ่จะศึกษาระบบการสื่อสารที่ใช้สัญลักษณ์ที่ไม่ใช่ภาษา แต่ก็มีบางคนได้ขยายขอบเขตความหมายของสัญลักษณ์กับรหัสไปสู่ระดับรูปแบบของการสื่อสารทางสังคม เช่น พิธีกรรม งานฉลองต่างๆ และบางคนที่ยังขยายขอบเขตออกไปมากกว่านั้น จนไปถึงระดับที่ว่า การนำเอาศิลปะและวรรณคดีมาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร โดยอาศัยระบบสัญลักษณ์ แต่สำหรับ Pierre Guiraud นั้น เขาได้เสนอแนวคิดในหนังสือ Semiology ครอบคลุมขอบเขตความสนใจของทุกคนข้างต้น โดยเสนอระบบสัญลักษณ์ออกเป็นตอนๆ ดังนี้ คือ (๑) โครงสร้างต่างๆ ไปเกี่ยวกับธรรมชาติ รูปแบบ และหน้าที่ของสัญลักษณ์ รวมทั้งลักษณะของระบบการสื่อสาร (๒) สัญลักษณ์เชิงวิทยาศาสตร์ (เทคนิค, เหตุผล) (๓) สัญลักษณ์เชิงสุนทรียภาพ และ (๔) สัญลักษณ์เชิงสังคม ตามลำดับ

ในประเด็นเกี่ยวกับระบบการสื่อสารนั้น โครงสร้างของระบบจะประกอบด้วย สารส่ง สาร หรือข่าวสาร (และสื่อที่ใช้) ผู้ส่งสารและผู้รับสาร สิ่งอ้างอิง (Referent) และสัญลักษณ์กับรหัส การรวมกันขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบเหล่านี้เข้าด้วยกัน จะทำให้เกิดประเภทของการสื่อสารแตกต่างกันไป สำหรับประโยชน์หรือหน้าที่ของการสื่อสารนั้น ประกอบด้วย ๖ ลักษณะ ได้แก่

๑. หน้าที่ในการอ้างอิง (Referential Function) ซึ่งให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวข่าวสารกับสิ่งอ้างอิง
๒. หน้าที่ถ่ายทอดอารมณ์ (Emotive Function) ซึ่งให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างข่าวสารกับผู้ส่งสารว่า ผู้ส่งสารมีความรู้สึกนึกคิดที่จะถ่ายทอดหรือเข้ารหัสลงในข่าวสารในลักษณะใด
๓. หน้าที่กำกับควบคุม (Conative หรือ Injunctive Function) ซึ่งให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างข่าวสารกับผู้รับสารว่า ผู้รับสารมีปฏิกิริยาต่อข่าวสารที่ได้รับอย่างไร
๔. หน้าที่เชิงสุนทรียภาพ (Poetic หรือ Aesthetic Function) ซึ่งให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างข่าวสารกับตัวของข่าวสารเอง คือ สามารถสื่อความหมายด้วยตัวมันเอง

๕. หน้าที่ดำเนินการ (Phatic Function) ซึ่งให้เห็นขั้นตอนว่าเมื่อใดจะเริ่มการสื่อสาร หยุดการสื่อสาร หรือแสดงการยืนยันว่าตนเป็นพวกเดียวกัน
๖. หน้าที่เสริมความหมาย (Metalinguistic Function) ซึ่งให้เห็นลักษณะการเพิ่มความหมายให้แก่สัญลักษณ์ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจสัญลักษณ์หรือข่าวสารนั้นง่ายขึ้น

ในจำนวนหน้าที่ทั้ง ๖ หน้าที่ของการสื่อสารดังกล่าวนี้ มีหน้าที่ที่มีความสำคัญมากต่อการใช้ระบบสัญลักษณ์คือ หน้าที่ในการอ้างอิง (เป็นหน้าที่ต้องแสดงความรู้สึกและมีลักษณะเป็นวัตถุวิสัยหรือแบบปรนัย - Objectivity - กับหน้าถ่ายทอดอารมณ์ (เป็นหน้าที่ต้องแสดงความรู้สึกและมีลักษณะเป็นอัตวิสัยหรือแบบอัตนัย - Subjectivity) ความหมายและสาระข่าวสารต่างๆ นั้น จะถูกเปลี่ยนเป็นรหัส (Encoding) ซึ่งจะปรากฏอยู่ในการสื่อสารที่มีหน้าที่ ๓ ลักษณะ คือ

๑. ทำหน้าที่แยกความหมายเป็นเอกเทศต่อกัน (Distinctive Function)
๒. ทำหน้าที่แยกความหมายรวมเป็นความหมายย่อย ซึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์เดียวกัน (Classificatory Function)
๓. ทำหน้าที่แสดงความหมายและสาระที่คาบเกี่ยวกันในบางส่วนกับรหัสอื่น ๆ (Signifying Function)

สำหรับหน้าที่สัญลักษณ์ คือ ทำหน้าที่สื่อความคิด โดยใช้ข่าวสารเป็นสื่อ คำว่า “สื่อ” มีความใกล้ชิดกับข่าวสารหรือสาระเป็นอย่างมาก สื่อแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) สื่อร้อน (Hot Media) กับ (๒) สื่อเย็น (Cool Media) ถ้าสื่อส่งไปเย็นข่าวสารที่อยู่ข้างในก็จะเย็นด้วย การที่สื่อจะร้อนหรือเย็นนั้นขึ้นอยู่กับว่า เนื้อสารหรือข่าวที่ปรากฏอยู่ในสื่อ นั้น ผู้รับสารจะถอดความ (Decoding) หรือตีความ (Interpretation) โดยอาศัยประสบการณ์เชิงรับรู้และเชิงอารมณ์มากน้อยแค่ไหน ถ้าอาศัยประสบการณ์มากในการตีความ ข่าวสารนั้นก็จะเย็น เช่น พวกศิลปะ วรรณคดี ถ้าอาศัยประสบการณ์น้อยในการตีความ ข่าวสารนั้นจะเป็นสื่อร้อน เช่น สัญลักษณ์หรือรหัสต่างๆ ที่ใช้ในด้านวิทยาศาสตร์ หรือโปรแกรมการดำเนินงาน เพราะสิ่งเหล่านี้ผู้รับสารต้องยอมรับในข้อตกลงในด้านสาขานั้นๆ ว่า สัญลักษณ์ รหัส หรือ โปรแกรม นั้น มีความหมายเฉพาะเจาะจงอย่างไร

แต่อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับการตีความหรือถอดความนั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่สะสมของแต่ละบุคคล ประสบการณ์ด้านสัญลักษณ์วิทยาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ประสบการณ์เชิงรับรู้หรือเข้าใจ เป็นประสบการณ์ที่เราจะถูกบังคับให้ยอมรับในความหมายของสิ่งนั้น มีลักษณะชัดเจนเป็นเชิงวัตถุวิสัย ต้องทำความเข้าใจและสนใจอย่างจริงจัง และ (๒) ประสบการณ์เชิงอารมณ์หรือความรู้สึก เป็นประสบการณ์ที่เราจะรับได้จากความรู้สึกนึกคิดด้วยตัวของตนเอง นำเอาค่านิยม ความเชื่อ หรือทัศนคติส่วนตัวมาเป็นบรรทัดฐานในการคิดหรือตีความข่าวสารต่าง ๆ นั้น จึงมีลักษณะเป็นอัตวิสัย

สำหรับการเกิดความหมายของสัญลักษณ์ ได้นำเอาแนวความคิด “ระบบ” กับ “คุณค่า” เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพราะความหมายของสัญลักษณ์จะเกิดจากการที่หน่วยของสัญลักษณ์หนึ่งๆ แสดงความสัมพันธ์ต่อหน่วยสัญลักษณ์อื่นๆ ภายในระบบสัญลักษณ์เดียวกัน และต้องมีสภาวะทางสังคมเป็นพื้นฐานรองรับด้วย เพราะความหมายของสัญลักษณ์จะไม่เกิดในความว่างเปล่า เกี่ยวกับโครงสร้างภายในของสัญลักษณ์นั้น จะประกอบด้วยความคิดที่อ้างถึงสิ่งที่ปรากฏอยู่ (Signified) และสิ่งที่เป็นจิตภาพแห่งความหมาย (Signifier) ซึ่งอาจจะปรากฏอยู่ในรูปปลั๊กอินหรือรหัสในสมองหรือในจิต เมื่อองค์ประกอบทั้งสองมารวมกันจะทำให้เกิดเป็นระบบสัญลักษณ์ที่เป็นภาษา (Language) เช่น เครื่องหมาย อาณัติสัญญาณ เหริยัญตรา ยี่ห้อ พิธีกรรม การละเล่น งานฉลอง เป็นต้น

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า สัญลักษณ์มีหน้าที่ในการสื่อสารความคิด โดยใช้ข่าวสารเป็นสื่อกลาง เพราะฉะนั้น สัญลักษณ์จึงเกิดจากความตั้งใจที่จะสื่อสาร และรูปแบบของการสื่อสารสำคัญ ๆ แบ่งออกเป็น (๑) รูปแบบบ่งชี้ (Indication) เพื่อบ่งบอกสถานภาพที่เป็นอยู่ รูปแบบรหัสที่ใช้ เช่น เครื่องแบบ แฟชั่น พฤติกรรม (๒) รูปแบบบังคับ (Injunction) เพื่อบังคับหรือควบคุมให้มีการแสดงออกให้เป็นไปตามความต้องการ รูปแบบรหัสที่ใช้ เช่น อาณัติสัญญาณต่างๆ พิธีกรรม การละเล่น และ (๓) รูปแบบตัวแทน (Representation) เพื่อให้เห็นการโยกย้ายความหมายของสิ่งหนึ่งไปปรากฏอยู่ในรูปอื่น มีลักษณะเป็นนามธรรมสูงขึ้นไป ซึ่งอยู่ในรูปของความรู้ (Knowledge) รูปแบบรหัสที่ใช้ เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือทางศิลปะ ก่อนที่รูปแบบการสื่อสารต่าง ๆ จะมาช่วยสนับสนุนในการสื่อสารความหมายนั้น สัญลักษณ์นั้นต้องมีความหมาย (Significance) เกิดขึ้นอยู่ก่อนแล้ว ความหมายเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างความคิดที่อ้างถึงสิ่งที่ปรากฏ (Signifier) ซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารต้องตกลงกันเอง (Social Conventions) เนื้อหาหรือความคิดที่อ้างถึงสิ่งที่ปรากฏ (Substance หรือ Signified) จะเกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล (Motivated) เพราะอ้างอิงตรงไปตรงมาถึงสิ่งที่ปรากฏอยู่ (Real Object) ส่วนรูปแบบหรือจิตภาพแห่งความหมาย (Form หรือ Signifier) นั้น จะเกิดขึ้นอย่างไม่มีเหตุผลแน่นอน (Arbitrary) เพราะมันสามารถปรากฏอยู่ในจิตภาพ (Mental Image) ที่สามารถถ่ายทอดออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ได้ เช่น ภาษา สัญญาณ พิธีกรรม เป็นต้น การนำความคิดที่อ้างถึงวัตถุกับจิตภาพแห่งความหมายมาสัมพันธ์กัน (Codification) นั้น ทำให้เกิดสัญลักษณ์ที่มีความหมายหลายลักษณะ ได้แก่ (๑) ความหมายนัยเดียว (Monosemic Meaning) ซึ่งทำให้เกิดการตีความหมายตรงไปตรงมา (Denotation) เนื่องจากจิตภาพแห่งความหมายหนึ่งอย่างตรงกับความคิดที่อ้างถึงสิ่งของหนึ่งอย่าง และ (๒) ความหมายหลายนัย (Polysemic Meaning) ซึ่งทำให้เกิดการตีความหมายทางอ้อม (Connotation) เนื่องจากจิตภาพแห่งความหมายมีหลายอย่าง แต่ตรงกับความคิดที่อ้างถึงวัตถุเพียงหนึ่งอย่าง จากลักษณะความหมายนัยเดียวหรือความหมายหลายนัย ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างสัญลักษณ์ (Sign) กับรหัส (Code) ในอีกลักษณะหนึ่ง นั่นคือ สัญลักษณ์จะมีความหมายได้ต้องตีความ (Hermeneutics) มีความหมายได้หลายแง่หลายมุม ไม่ปรากฏเด่นชัด เป็นนัยๆ ส่วนรหัสจะมีความหมายชัดเจน ตามกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับในสังคม (Social Conventions) จากเนื้อหาสาระทั้งหมดที่กล่าวมา เราสามารถพหุภาพรวมทั้งหมด ที่ Pierre

Guiraud ได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่างระบบสื่อสารกับระบบสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่ภาษา ดังในตารางข้างล่างนี้

	สถานภาพ Being	การกระทำ Acting	ความรู้ Knowing	
(๑) รหัสเชิงเหตุผล ภาพแบบวัตถุวิสัย Objective Logical Codes	เครื่องหมาย Insignia	สัญญาณ Signal	วิทยาศาสตร์ Science	การตีความนัยเดียว Denotation การให้ความสนใจ Attention
(๒) รหัสเชิงสุนทรียภาพ ภาพแบบอัตวิสัย Subjective Aesthetic Codes	แฟชั่น Fashions ขนบธรรมเนียม Customs พฤติกรรม Behavior	พิธีกรรม Rites งานฉลอง Festivals การละเล่น Games	ศิลปะ Arts และวรรณคดี And Literature	การตีความหลายนัย Connotation การใช้ประสบการณ์ Participation
	รูปแบบบ่งชี้ Indication	รูปแบบบังคับ Injunction	รูปแบบตัวแทน Representation	

Pierre Guiraud เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างรหัสเชิงเหตุผลกับรหัสเชิงสุนทรียภาพ เมื่อผ่านเข้าไปในรูปแบบการสื่อสารแต่ละรูปแบบ จะเปลี่ยนเป็นรหัสในแต่ละชนิด และความหมายที่ปรากฏออกมาจะเป็นสองอย่าง คือ การตีความแบบตรงไปตรงมาและจะต้องให้ความสนใจในข้อตกลงเชิงสังคม (Social Conventions) ซึ่งจะเกิดกับรหัสเชิงเหตุผล และการตีความหมายทางอ้อม ซึ่งจะต้องยึดเอาประสบการณ์ (Participation) ของผู้ตีความเข้าไปเกี่ยวข้องในการตีความ

สำหรับระบบสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่ภาษาตามที่ Pierre Guiraud เสนอนั้น คือ รหัสเชิงเหตุผล (Logical Codes) รหัสเชิงสุนทรียภาพ (Aesthetic Codes) และรหัสเชิงสังคม (Social Codes) ดังนี้

- ๑) รหัสเชิงเหตุผล จะแสดงให้เห็นประสบการณ์ด้านวัตถุวิสัยซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อโลก จะประกอบด้วย (๑) รหัสเชิงปรภษา (Paralinguistic Codes) คือ สิ่งที่ใช้แทนภาพ ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ตัวอักษร ฆ อักษรรูปภาพ ช่วงวาจา (Prosodic Codes) ลักษณะท่าทาง (Kinesic Codes) และในระยะใกล้ห่าง (Proxemic Codes) (๒) รหัสเชิงปฏิบัติ (Practical Codes) จะช่วยให้การควบคุม แนะนำ ตักเตือน หรือชี้แนะ ในการเคลื่อนไหวหรือการทำงานเป็นขั้นตอนอย่างพร้อมเพรียงกัน ได้แก่ อาณัติสัญญาณ และโปรแกรมหรือแผนดำเนินงาน (๓) รหัสเชิงธรรมชาติแห่งความรู้ (Epistemological Codes) จะถ่ายทอดประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับความคิดหรือความรู้ออกมาเป็นรหัส คือ รหัสด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Codes) เช่น เคมี ชีววิทยา คณิตศาสตร์ เป็นต้น (๔) รหัสเชิงอำนาจการทำนาย (Mantic Codes) คือ การนำเอาสัญลักษณ์หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ไปเทียบแบบหรือเทียบส่วนคล้ายคลึงกับสรรพสิ่งอื่นๆ เพื่อให้เกิดรหัสที่มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง (ซึ่งจะเป็นรหัสแบบ Homo-analogical Code เช่น ลักษณะของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำนาย) การตีความจะต้องยอมรับข้อตกลงที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ในการที่จะกำหนดความหมายของสัญลักษณ์หรือรหัสนั้นๆ
- ๒) รหัสเชิงสุนทรียภาพ มีลักษณะเป็นจิตภาพ (Image หรือ Icon) และการเทียบแบบ (Analogy) เพราะศิลปะเป็นสิ่งที่แสดงหน้าที่แทนความเป็นจริงหรือจินตนาการ ธรรมชาติกับสังคม และสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม ส่วนจิตภาพแห่งสุนทรียภาพ (Aesthetic Signifier) นั้น เป็นสิ่งที่เราสามารถลิ้มรสหรือรับรู้ได้ ดังนั้น รหัสเชิงสุนทรียภาพ จะนำเอาการตีความสัญลักษณ์ (Symbolism) และการดำเนินเรื่องของบทประพันธ์ (Thematics) มาใช้ รวมทั้งจิตภาพดั้งเดิม (Archetypes of Imagination) ตามความเชื่อทางคติพื้นบ้าน (Mythology) ซึ่งได้รับการถ่ายทอดต่อกันมา ก็นำเอามาใช้ด้วยเช่นกัน ในการตีความหมายรหัสนั้น ผู้ตีความจะต้องอาศัยประสบการณ์ส่วนตัวในประเด็นดังกล่าวเข้ามาช่วยด้วย ซึ่งเป็นประสบการณ์ด้านอารมณ์เป็นส่วนใหญ่
- ๓) รหัสเชิงสังคม เป็นรหัสที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่มีบทบาทต่างๆ กันในสังคม รหัสเหล่านี้จะสะท้อนบทบาทดังกล่าวออกมา เป็นทั้งรูปรหัสและสัญลักษณ์ ในลักษณะ

นี่ มนุษย์จึงเป็นทั้ง Signified และ Signifier ในกรณีที่ภาษาถูกสะท้อนออกมาเป็นสัญลักษณ์ ได้แก่ สัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน (Insignia) เช่นตราหรือเครื่องหมาย เครื่องแบบ ธง รูปเคารพ เครื่องประดับ การเสริมสวย ทรงผม ชื่อสกุล เครื่องประจำร้าน เครื่องหมายการค้า หรือยี่ห้อ สัญลักษณ์ที่แสดงลักษณะความสุภาพ เช่น น้ำเสียง การทักทาย กาหมิ่นประมาท กิริยาท่าทาง โอกาสและสถานที่ (Proxemics) อาหารและสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในสังคม นั้น และในกรณีที่บทบาทถูกสะท้อนออกมาเป็นรหัส ได้แก่ สมบัติผู้ดีในการพูดหรือ รับประทานอาหาร พิธีกรรม แฟชั่น และการละเล่นต่างๆ

แนวคิดเกี่ยวกับระบบสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่ภาษาของ Pierre Guiraud นั้น ทำให้เห็นลักษณะการเกิดความหมายในระบบการสื่อสารอีกมิติหนึ่ง ที่แฝงอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างที่จะมาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ มนุษย์มีความสามารถที่จะนำเอาความหมายหรือความคิดที่เป็นตัวแทนสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์รู้จักนั้น มาถ่ายทอดออกเป็นระบบสัญลักษณ์หรือรหัสนัยต่าง ๆ เพื่อที่จะใช้ระบบสัญลักษณ์หรือรหัสนัยเหล่านั้น เป็นการสื่อสารความหมายหรือความคิด ตามที่ตนเองเข้าใจเพื่อให้คนอื่นเข้าใจตรงประเด็นเดียวกัน หรือให้บุคคลอื่นแสดงหรือกระทำตามเจตนารมณ์ของตนที่ตั้งเอาไว้

อาจจะกล่าวได้ว่า ระบบสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่ภาษานั้น น่าจะเกิดขึ้นก่อนระบบสัญลักษณ์ที่เป็นภาษา แล้วระบบสัญลักษณ์ที่เป็นภาษาค่อยพัฒนาขึ้นในภายหลัง ดังนั้น ภาษาเริ่มแรกที่ใช้สื่อสารกัน น่าจะเป็นพฤติกรรมหรือท่าทางต่าง เพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึก ความนึกคิด ซึ่งลักษณะของดังกล่าวนี้ จะแสดงออกเป็นรหัสเชิงสังคมนั่นเอง ผู้ส่งสารจะแสดงท่าทางหรือพฤติกรรมต่างๆ (คือ กำลังถ่ายทอดความหมายที่อยู่ในสมองเป็นรหัส) ให้ผู้รับสารได้เห็น (คือ ผู้รับสารกำลังถอดรหัสนั้นออกมาเป็นความหมายหรือความคิดที่ผู้ส่งสารกำลังต้องการสื่อ) ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ จะเกิดเป็นระบบสื่อสารขึ้น การที่การติดต่อสื่อสารกันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น ก็ขึ้นอยู่กับสาระข่าวสารที่ผ่านกระบวนการเข้ารหัสและถอดรหัสระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ว่ามีลักษณะเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนมากน้อยแค่ไหน ยกตัวอย่าง เช่น รหัสเชิงเหตุผลย่อมมีกระบวนการเข้ารหัสและถอดรหัสที่ไม่ซับซ้อน ตรงไปตรงมา เช่น รหัสที่ใช้แทนหน่วยความคิด หรือความหมายพวกสัญลักษณ์ธาตุต่างๆ ในวิชาเคมี เช่น C = คาร์บอน O = ออกซิเจน H₂O = น้ำ เป็นต้น ความหายของรหัสนี้ จะไม่มีความหมาย กำกวม หรือมีความหมายหลายนัยอย่างเด็ดขาด เนื่องจาก การเข้ารหัสของรหัสนัยเหล่านี้มีการตกลงกันแล้วในวงการของสาขาเคมี ว่ารหัสแต่ละตัวนั้นตรงกับชื่อธาตุชนิดใด ในทางตรงกันข้าม รหัสที่ใช้แทนหน่วยความคิดหรือความหมายทางวรรณคดี จะเป็นการใช้สัญลักษณ์นิยม (Symbolism) การเปรียบเทียบหรือการเปรียบเทียบเป็นส่วนใหญ่ กระบวนการเข้ารหัสและถอดรหัสมีลักษณะเป็นอวัธย ดังนั้น ในการถอดรหัสเพื่อจะให้ได้ความหมายนั้น จะขึ้นอยู่กับประสบการณ์เชิงอารมณ์ที่ผู้ถอดรหัสนั้นมีอยู่ในตัวเอง ผู้ถอดรหัส หรือผู้รับสารแต่ละคนจะถอดรหัสความหมายออกมาไม่

เท่าเทียมกัน ยิ่งผู้ถอดรหัสมีประสบการณ์เชิงอารมณ์มากเท่าไร ความหมายของสัญลักษณ์นั้นยิ่งแปรไป
ได้มากขึ้นเท่านั้น คือ เป็นความหมายหลายนัยมากยิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัว ดังเช่น บทประพันธ์ข้างกล่าวนี้

กรร โขกลม ไหว
กระแทกไฟ่กริดไบเสียดสี
เป็นทำนองหนักแน่นของคนตรี
สัมผัสสโสดวันที่เริ่มชีวิต ..... (ธันวาคม)

เมื่อผู้อ่านแต่ละคนได้อ่านคำประพันธ์ตอนนี้แล้ว ย่อมจะถอดรหัสของสัญลักษณ์ที่ตนอ่านออกมาแตกต่างกันในหลายความหมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับอารมณ์และความรู้สึกของแต่ละคน แต่ถ้าเป็นรหัสเชิงเหตุผลประเภทรหัสเชิงปรภษา (Paralinguistic Codes) เช่น อักษรคันหิ 都 เป็นรหัสในภาษาญี่ปุ่นใช้แทนหน่วยความคิดหรือความหมายของ “กรุง” หรือ “เมืองหลวง” (ถ้าออกเสียงจะอ่านว่า ‘Miyako’) เมื่อใดก็ตามที่คนรู้ภาษาญี่ปุ่นเห็นรหัส 都 นี้ ก็จะถอดรหัส (Decode) เป็นความหมายหรือความคิดเดียวกันเท่านั้น หรือเหมือนกันทุก ๆ คน เพราะความหมายของรหัสนี้ เป็นข้อตกลงกันแล้วของผู้ใช้ที่รู้ภาษาญี่ปุ่นร่วมกันว่าจะให้รหัส 都 นี้แทนความหมายอะไร

ถ้าพิจารณารหัสเชิงเหตุผลอีกประเภทหนึ่งคือ รหัสที่มีอำนาจทำนาย (Mantic Codes) ซึ่งมักจะมี
ความหมายแบบตรงไปตรงมา เช่น ในการไป่หวยจากความฝัน ผู้เล่นการพนันหวยจะพยายามแปลหรือตีความความฝัน ในประเด็นนี้ ความฝันจะเป็นรหัสที่ผู้ฝัน (ผู้รับสาร) จะต้องตีความเอาเองว่า ภาพในฝันนั้นจะมีค่าเทียบเท่าตัวเลขตัวใด เช่น ถ้าเป็นสิ่งของที่มีลักษณะเป็นแท่น เรียว หรือยาว อาจตีความเป็นเลขหนึ่ง ถ้าเป็นสิ่งของที่มีลักษณะกลมเป็นวงอาจหมายถึงเลขศูนย์ เป็นต้น นอกจากนี้ ค่าของตัวเลขอาจจะต้องปรับค่าอีกด้วย เพราะขึ้นอยู่กับตัวแปรบางอย่าง นั่นคือ ใครเป็นผู้ฝัน ถ้าตาลุงคนฝันจะต้องลบหนึ่งไว้ก่อนหรือบวกหนึ่ง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สำหรับข้อตกลงระหว่างชาวหวยนั้น ตีความหมายระหว่างภาพในฝัน (รหัส) กับตัวเลขค่อนข้างแน่นอน มีความหมายแบบตรงไปตรงมามากกว่า (Denotation) แต่จะถูกต้องกับหวยรัฐบาลหรือไม่ นั่น เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ รหัสเชิงสุนทรียภาพ เพราะการถอดรหัสพวกนี้ เป็นไปในลักษณะการใช้จิตภาพที่สั่งสมกันมาในแต่ละสังคม รวมทั้งความเชื่อดั้งเดิม (Archetypes) หรือคติชาวบ้าน (Mythology) ที่ฝังรากลึกในแต่ละบุคคลหรือทั้งสังคม ดังเช่น Pierre Guiraud กล่าวไว้ประโยคหนึ่งว่า ‘We live in an age of the image.’ (พวกเราอยู่ในยุคภาพพจน์ – จิตภาพ) ซึ่งเหมือนกับแนวคิดที่ว่า “เราอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลง = ความไม่เที่ยง” [We are living in the changing world.] ภาพพจน์นี้เป็นสิ่งที่เกิดจากจิตใต้สำนึก (Subconscious) ในแต่ละบุคคลหรือสังคม ในวงการโฆษณาได้นำเอาภาพพจน์มาใช้ในการโฆษณาสินค้า

โดยให้ลูกค้าที่ได้รับข่าวสาร (สัญลักษณ์) เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Opinion) ไปในทางที่ดี เช่น การโฆษณาเหล่า โดยมากโฆษณาในที่วิจะพยายามเน้นว่า ผู้มีชื่อเสียงหรือระดับผู้จัดการ หรือคนมีชื่อเสียงในวงสังคม นิยมดื่มเหล้าชนิดนี้ และพยายามนำภาษามาย้ำความรู้สึกนี้เข้าไปอีก อาจจะทำออกมาในรูปของคำขวัญโฆษณา เมื่อผู้ชมรายการทีวีเห็นและฟังบทโฆษณานั้นบ่อยๆ ย่อมมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากขึ้น เพราะสัญลักษณ์ที่ปรากฏในบทโฆษณานั้น ได้สื่อความหมายไว้ว่า เป็นสินค้าที่เด่น มีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจ เนื่องจากบุคคล (สัญลักษณ์) ในบทโฆษณานั้น เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงหรือชนชั้นสูงนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีการนำเอาสัญลักษณ์ศาสตร์ (Semiotics) มาช่วยในการเปลี่ยนแปลงภาพพจน์ของมวลชนในการหาเสียงเลือกตั้งโดยพรรคการเมือง เพื่อให้มวลชนเกิดภาพพจน์ที่ดีต่อพรรคการเมืองของตนว่า ทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อชาติ ยิ่งเป็นบุคคลชั้นสูงในสังคมแล้ว คนพวกนี้จะพยายามรักษาภาพพจน์ของตนเอง วงศ์สกุล หรือพวกพ้องให้มากที่สุด สิ่งต่างๆ ที่กระทำ ไม่ว่าจะเป็นกิริยา ท่าทาง การบริโภค อุปโภค หรือความนึกคิด จะเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกความหมายของเขาและจะสะท้อนภาพพจน์ต่อสังคมต่อไป

เกี่ยวกับแนวคิดรหัสเชิงสังคมนั้น ส่วนนี้เป็นส่วนที่น่าสนใจมาก เพราะทำให้เห็นธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง นั่นหมายความว่าทุนที่อยู่ในสังคมต้องมีบทบาทใดบทบาทหนึ่งเสมอ ซึ่งบทบาทหรือหน้าที่นั้นจะแสดงออกมาเป็นสัญลักษณ์เสมอ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นผลผลิตทางสังคมหรือตัวสังคมเอง เช่น โครงสร้างสังคม มรดกทางสังคมต่างๆ (วัฒนธรรม สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม ความคิด ขั้นตอนการทำงาน ความคิด ความเชื่อในค่านิยม เป็นต้น) มีค่าเป็นสัญลักษณ์ทั้งนั้น รหัสเชิงสังคมเป็นตัวบ่งบอกคุณค่าของตน เพราะคนเป็นสัญลักษณ์ที่จะถ่ายทอดความคิดหรือความหมายให้คนอื่นทราบ หรือถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง คือ วัฒนธรรม ในส่วนประเด็นนี้ Pierre Guiraud ได้เสนอความคิดไว้อย่างละเอียดมาก ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจในการถอดรหัสความหมายของสัญลักษณ์หรือรหัสเชิงสังคมได้ดียิ่งขึ้นว่า สิ่งเหล่านี้ได้หมายถึงอะไรกันในแต่ละสังคม ซึ่งจะกลายมาเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่น ทำไมคนในสังคมจึงต้องมีเครื่องแบบ ตามความหมายของเครื่องแบบนั้น เครื่องแบบเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน เช่น ถ้าเห็นบุคคลที่สวมใส่ชุดเขียว ๆ ถือปิ่น เราก็สามารถทราบความหมายได้ว่า บุคคลนั้นต้องเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่ต้องทำหน้าที่ป้องกันประเทศแน่นอน หรือกลุ่มคนที่ห่มผ้าสีเหลือง เราก็จะทราบทันทีว่าเป็นพวกถือศีลในพุทธศาสนานิกายหนึ่ง ปฏิบัติหน้าที่เทศนาสั่งสอนให้คนทำความดีเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้พ้นทุกข์ ส่วนพิธีกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางศาสนาหรือทางบันเทิง จะบ่งบอกให้เราทราบว่า พิธีกรรมเหล่านั้น ทำหน้าที่บังคับ หรือควบคุมให้คนต้องปฏิบัติตาม เพื่อบ่งบอกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ระบบสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่ภาษานั้น ทำหน้าที่สื่อสารความหมายอยู่ตลอดเวลาในตัวมนุษย์ คนทุกคนอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบสัญลักษณ์ดังกล่าวนี้ แม้แต่การฝันก็ยังหนีไม่พ้นสัญลักษณ์ได้เลย ลักษณะดังกล่าวนี้ น่าจะสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของมนุษย์ มนุษย์มีความคิดไม่แตกต่างกันมากนัก

(โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนที่เป็นรหัสเชิงเหตุผล) อาจจะเป็นเพราะว่า ขอบเขตภายในระบบสัญลักษณ์ของมนุษย์ไม่กว้างไกล (วิสัยทัศน์ – Vision หรือกระบวนทัศน์ –Paradigm) ไปมากกว่ากัน ดังนั้น ความรู้ (Knowledge) คือ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์จะเก็บเอาไว้ในจิต ระบบสัญลักษณ์น่าจะมีพลังเป็นทวีคูณ เพราะสัญลักษณ์แต่ละหน่วยนั้น เมื่อแสดงความสัมพันธ์ต่อกันย่อมทำให้เกิดหน่วยสัญลักษณ์ใหม่ (หน่วยความคิดที่มีความหมายใหม่) เกิดขึ้นได้ภายในระบบของสัญลักษณ์นั้นๆ

คนทุกคนมีระบบสัญลักษณ์ไม่เท่าเทียมกัน (รู้มากและรู้น้อย) ดังนั้น จึงเกิดปัญหาในการตีความ (Decoding) ในเนื้อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ผู้ส่งสารเป็นผู้ใส่ความหมาย (ความคิด) ลงในสาร รวมทั้งความรู้สึก หรืออารมณ์ ผู้รับสารจะเป็นผู้ถอดความหรือถอดรหัสที่อยู่ในสื่อ (ข่าวสาร) ออกมา เพราะฉะนั้น การถอดความของผู้รับสารจึงต้องอาศัยประสบการณ์ทางสัญลักษณ์วิทยาเข้ามาช่วย (แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ประสบการณ์เชิงรับรู้ และประสบการณ์เชิงอารมณ์) การถอดความจะประสบความสำเร็จมากน้อยแค่ไหนนั้น ขึ้นอยู่กับประเภทของรหัส (สัญลักษณ์) ของผู้ส่งสาร กับประสบการณ์ทางสัญลักษณ์ของผู้รับสารว่าจะเกี่ยวข้องกันมากน้อยแค่ไหน จึงเห็นได้ว่าบทบาทของระบบสื่อสารจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับระบบสัญลักษณ์เสมอ

ถ้าเรามองในอีกมุมหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าระบบสัญลักษณ์น่าจะมีลักษณะสากลของมนุษย์ และกระบวนกรของระบบสัญลักษณ์ ไม่ว่าจะ เป็นภาษาหรือไม่ใช่ภาษา น่าจะมีระบบเหมือนกัน เช่น สัญลักษณ์ที่เป็นภาษาที่ได้ชัดเจนก็คือ การเกิดคำชนิดต่างๆ อาทิ การกำหนดหน่วยศัพท์ ความหมายของหน่วยศัพท์ วรรดสัมพันธ์ เป็นต้น กล่าวโดยสรุป เราต้องเข้าใจว่าชีวิตของเราติดอยู่กับสัญลักษณ์ เราต้องพยายามเข้าใจธรรมชาติและพลังของสัญลักษณ์ การที่เราเข้าใจระบบสัญลักษณ์ได้อย่างถ่องแท้ น่าจะทำให้เรามีอิสระในการตัดสินใจกระทำการใดๆ ได้อย่างถูกต้องและแม่นยำที่สุด ไม่อยู่ใต้อิทธิพลของระบบสัญลักษณ์ของคนอื่นจนเกินขอบเขต และเสียอิสรภาพแห่งชีวิตของตนไปอย่างน่าเสียดาย

Reference

Guiraud, Pierre. **Semiology**. Translated by George Grass, Routledge & Kegan Paul Ltd., London. 1975.

By Suree Siripat

First Modified: Thursday, February 18, 2010

Last Modified: Thursday, January 01, 2015

